

ZABAWY STYMULUJĄCE ZMYŚŁY U DZIECI Z GŁĘBOKĄ NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ

Opracowane na podstawie :

- szkolenia "Świat zmysłów - twórcze zabawy rozwijające wrażliwość zmysłową" prowadzonego przez MODN Kangur w Krakowie
- "Edukacja uczniów z głębokim upośledzeniem umysłowym. Przewodnik dla nauczycieli" pod red M. Piszczek Warszawa 2008
- "Gry i zabawy dla dzieci od 1 miesiąca do 3 roku życia" M Cieślak, Błonie 2007
- "Gry i zabawy dla niemowlaków " J. Silberg, Warszawa 2004
- "Poznawanie zmysłów przez zabawę" J Silberg

OPRACOWAŁA:
Edyta Leńczowska

Zabawy stymulujące zmysły u dzieci z głęboką niepełnosprawnością intelektualną

Podstawą prawidłowego rozwoju i funkcjonowania dziecka jest właściwe działanie zmysłów odpowiedzialnych za odbieranie i rejestrowanie bodźców docierających zarówno z wnętrza ciała jak i otaczającego świata. Odebrane wrażenia zmysłowe są przesyłane do mózgu a tam odpowiednio sortowane, porównywane z innymi doświadczeniami i przekształcane na właściwe reakcje. Postrzeganie zmysłowe stanowi więc warunek rozumienia, rozwoju i uczenia. Początkowo dzieci uczą się doświadczając (nieświadomie) swe otoczenie poprzez dotyk, ruch, smak, węch, wzrok, słuch i rozumieją je wyłącznie dzięki tym zmysłom. Zmysły dostarczają dzieciom informacje o otoczeniu, budując ich podstawową wiedzę o świecie. W trakcie zabaw zmysłowych dzieci zauważają, że przedmioty są różne w dotyku a świat ma wiele odcieni, zapachów, smaków i dźwięków.

Wszystkie zmysły niepodważalnie odgrywają istotną rolę w życiu człowieka . Wielu neurofizjologów m.in. dr Ayres zmysły: dotykowy, proprioceptywny (czucie położenia własnego ciała) i przedsionkowy uważa za najbardziej podstawowe w rozwoju człowieka i najwcześniej dojrzewające. Te układy zmysłów są gotowe do funkcjonowania jeszcze przed urodzeniem. Dziecko reaguje bowiem na dotyk będąc jeszcze w macicy; obraca się i porusza, kąpie się w wodach płodowych. Czucie ruchu staje się dla niego początkiem rozwoju świadomości siebie, własnego ja, pozwala na wyodrębnienie siebie z otoczenia . Według nich te zmysły stymulują działanie zmysłów wyższego rzędu.

Funkcjonowanie uczniów z głęboką niepełnosprawnością intelektualną często nie przekracza poziomu zmysłowego. Podobnie jak małe dzieci całą wiedzę o świecie czerpią poprzez bezpośredni kontakt zmysłów z otoczeniem . Dla tych uczniów stymulacja zmysłowa powinna być podstawową formą zajęć edukacyjnych. Nauczyciel powinien dostarczać uczniowi różnego rodzaju bodźców zmysłowych zgodnie z jego potrzebami, możliwościami percepcyjnymi, używając wszelkich pomocy, które nie wywołują u niego poczucia dyskomfortu, takich jak np.;

- woda (działa rozluźniająco i uspakajająco, ze względu na swą strukturę ułatwia samorzutną aktywność, możliwość obserwowania swoich ruchów, daje poczucie bycia sprawcą)
- materiały półpłynne: kisiel, krochmal, galaretka, żele, piana, pianki kosmetyczne- można je barwić, dodawać do nich zapachy, wkładać do nich przedmioty zachęcając ucznia do szukania i chwytania
- materiały sypkie: piasek, groch, kasza, ryż, siemię lniane itp. łagodnie oswajają z wrażeniami dotykowymi dzieci nadwrażliwe, dają możliwość działania dzieciom mającym duże problemy manualne

- materiały formowalne: glina, plastelina, ciastolina, masa solna - wymagają od dziecka użycia większej siły mięśni
- materiały naturalne: kasztany, szyszki, kamienie, suche owoce, nasiona - luzem lub zaszyte w woreczki
- tworzywa kontrastujące (np. szorstkie - gładkie, twarde - miękkie, ciepłe - zimne)
- przedmioty codziennego użytku

W dalszej części opracowania pragnęłabym zamieścić przykładowe propozycje zabaw zmysłowych stosowanych przeze mnie w pracy z uczniami upośledzonymi umysłowo w stopniu głębokim. Zabawy te należy modyfikować i dostosowywać odpowiednio do indywidualnych możliwości, potrzeb i preferencji każdego ucznia.

Najczęściej w konkretnej zabawie nacisk kładzie się na stymulację jednego zmysłu ale w sposób pośredni oddziałuje się także na inne zmysły.

Zabawy stymulujące zmysł dotyku

NAZWA ZABAWY	OPIS ZABAWY
Dziecięce wierszyki - masażyki	Recytujemy konkretny wierszyk dotykając, muskając lub oklepując wymienione w nim części ciała dziecka bądź na jego plecach wykonujemy określone ruchy do słów wypowiedzianego wiersza np. "Pada deszcz" (wiele propozycji zawiera praca M. Bogdanowicz)
Spacer	Chodzenie bosymi stopami po drodze zrobionej z różnych materiałów np. koca, ręcznika, gazety, tektury, folii prezentowej, suchych liści itp.
Marcowy wietrzyk	Kierowanie naprzemian zimnego i ciepłego powietrza z suszarki na poszczególne części ciała dziecka
Czarodziejska buteleczka	Przykładamy plastikową butelkę np. po szamponie otworem do dłoni dziecka i wypychamy z niej całe powietrze masując jego rączkę
Łaskotki, szczypanki	Delikatnie łaskoczemy bądź szczypiemy dziecko w stopy, boczki i inne części ciała po skończonej recytacji wierszy "Idzie myszka", "Idzie rak"
Tkaninowe pary	Poznajemy za pomocą dotyku (a później wzroku) fakturę kwadratów uszytych z różnych tkanin a później wyszukujemy do nich pary .
Naklejanki, odklejanki	Naklejamy na różne części ręki dziecka (najpierw lewej, później prawej) kawałki taśmy klejącej i zachęcamy dziecko do ich ściągnięcia drugą ręką
Woreczki dotykowe	Badamy dotykiem zawartość poszczególnych woreczków a później wyszukujemy wśród nich pary.
Magiczny kubełek	Wypełniamy kubełek sypkim materiałem (piasek, ryż, groch, makaron itp.) umieszczamy w środku jakiś ciekawy przedmiot i zachęcamy dziecko do ich poszukiwania
Malowanie twarzy	Muskamy poszczególne części twarzy dziecka pędzelkiem, piórkiem, wacikiem nasączonym oliwką. Możemy to robić do słów malujemy oczy, czoło, nosek itp.
Dotykowy obrazek	Dziecko bada dotykiem zebrane materiały (tkaniny, naturalne okazy, materiały sypkie) a później wypełnia nimi kontury kolorowanki z pomocą nauczyciela
Sortowanie	Mieszamy np. kasztany z ryżem i zachęcamy dziecko do poszukiwania kasztanów i ich oddzielenia.
Ale jazda	Ciągniemy siedzące, leżące na kocu (na brzuchu, plecach, bokach) dziecko po podłodze
Przeciwieństwa	Dotykamy naprzemian przedmiotów ciepłych - zimnych, gładkich - szorstkich, twardych - miękkich, suchych - mokrych

Zabawy stymulujące zmysł równowagi

<i>NAZWA ZABAWY</i>	<i>OPIS ZABAWY</i>
Huśtawka	Kołyszymy siedzące lub stojące przed nami dziecko w tył - przód, na boki, po obwodzie koła
Hamak	Dwie osoby dorosłe trzymając koc za końce huśtają na boki leżące w nim dziecko
Ślizgawka	Ciągniemy za obie ręce stojące na kocu dziecko
Podskoki na piłce	Trzymając pod pachy lub za ręce siedzące na dużej piłce dziecko zachęcamy je aby podskakiwało (odbijało się od ziemi nogami)
Strzelanie goli	Zachęcamy dziecko do kopania piłki prawą, lewą nogą
Chodzenie po linie	Trzymając dziecko za rękę zachęcamy je aby przeszło po zwiniętym w rulon kocu

Zabawy stymulujące zmysł wzroku

<i>NAZWA ZABAWY</i>	<i>OPIS ZABAWY</i>
Kolorowy świat	Oglądamy krajobraz przez słoneczne okulary , szklane butelki w różnych kolorach i inne przezroczyste materiały
Lustrzane odbicie	Przed lustrem wykonujemy różne ruchy, miny, zachęcamy dziecko do ich naśladowania, obserwujemy swe lustrzane odbicia
Tęczowa lampa	Skupiamy uwagę dziecka na świetle latarki przebijającym przez kolorowe bibuły (nakładamy bibułki na latarkę)
Motylek	Lusterkiem (a gdy jest ciemno latarką lub laserem) puszczamy motylka, który lata po ścianach, suficie, siada na kwiatku, na meblach i zachęcamy dziecko do wodzenia za nim wzrokiem
Tworzenie barw	Do małych plastikowych butelek z wodą dodajemy barwniki spożywcze i zachęcamy dziecko do potrząsania nimi
Tajemnicze cienie	W domu lub na świeżym powietrzu gdy cienie są dobrze widoczne skupiamy na nich uwagę dziecka wykonując różne ruchy, tworząc różne kształty rękami lub podnosząc różne przedmioty
Taniec wstążek	Wprawiamy w ruch patyczek z zawiązanymi na jego końcu bibułowymi wstążkami, poruszamy nimi rytmicznie na boki, w górę - w dół, rysujemy trójkąty, koła, ósemki itp. zachęcamy dziecko do naśladowania
Bańki mydlane	Puszczamy bańki mydlane i zachęcamy dziecko aby je łąpało do kubeczka lub przebiegało paluszkami
Podskakujące piłki	Rzucamy różnej wielkości i kolorów piłki (także świecące) i wodzimy za nimi wzrokiem
Pary kolorów	Wyszukujemy w otoczeniu przedmiotów w tych samych kolorach

Zabawy stymulujące zmysł słuchu

<i>NAZWA ZABAWY</i>	<i>OPIS ZABAWY</i>
Szelesty i trzaski	Wprawiamy w ruch różne materiały (gazety, folię spożywczą, folię bąbelkową, papier śniadaniowy, suche liście), przesuwamy po nich dłonie, zgniatamy i wsłuchujemy się w wydawane odgłosy
Kuchenna perkusja	Uderzanie łyżką z drewna, metalu, plastiku w różnego rodzaju garnki, miski, kubki
Grzechotki (grające puszki)	Do małych, plastikowych, nieprzezroczystych pojemników wsypujemy różnego rodzaju materiały (muszle, groch, piasek itp.), zachęcamy dziecko do potrząsania nimi i wyszukiwania wśród nich par
Co to za odgłos?	Do plastikowej, metalowej miski wsypujemy np. orzechy, kamyki, groch, guziki, wlewamy wodę i wsłuchujemy się w wydawane odgłosy
Mowa zwierząt	Puszczamy dziecku odgłosy różnych zwierząt a następnie wskazujemy je na ilustracji i zachęcamy do naśladowania
Odgłosy muzyki	Puszczamy dziecku dźwięki instrumentów muzycznych a następnie wskazujemy na ilustracji. Zachęcamy dziecko do muzykowania na dostępnych instrumentach (bębenku, cymbałkach, trójkątach, talerzach itd.)
Zabawki dźwiękowe	Zachęcamy dziecko do potrząsania grzechoczących, ściskania piszczących, wciskania przycisków grających zabawek
Grający patyczek	Przesuwamy patyczek po nierównych powierzchniach np. grzebieniu, karbowanej tekturze, tarle i wsłuchujemy się w powstałą muzykę
Muzykalny telefon	Zachęcamy dziecko do wsłuchiwania się w dźwięki telefonu

Zabawy stymulujące zmysł smaku

<i>NAZWA ZABAWY</i>	<i>OPIS ZABAWY</i>
Smakowite łyżeczki	Łyżeczki moczymy w różnych produktach spożywczych np. miód, dżem, czekolada, majonez, śmietana, musztarda i zachęcamy dziecko do ich próbowania
Kulinarne mini kanapeczki	Na małych wafelkach umieszczamy różne produkty spożywcze: dżemy, czekolady, owoce, serki, wędliny, warzywa, sosy tworząc słodkie i słone mini kanapeczki. Zachęcamy dziecko do ich kosztowania
Jogurtowe wynalazki	Mieszamy jogurt naturalny z produktami słodkimi (z dżemami, sokami o różnych smakach, czekoladą, kawałkami owoców, ciastek, musli) i słonymi (chrzanem, ketchupem, musztardą, czosnkiem), zachęcamy dziecko do testowania jogurtów
Wody smakowe	Zachęcamy dziecko do smakowania wody zmieszanej z różnymi produktami (cukrem, solą, cytryną) i różnymi sokami
Owoc czy warzywo?	Zachęcamy dziecko do próbowania z zamkniętymi oczami warzyw i owoców a następnie prezentujemy konkretne warzywo lub owoc

Zabawy stymulujące zmysł węchu

<i>NAZWA ZABAWY</i>	<i>OPIS ZABAWY</i>
Aromatyczne puszcзки	Do pustych plastikowych pojemników wsypujemy różne pachnące zioła, przyprawy. Zachęcamy dziecko do wąchania zapachów i dobierania ich w pary
Masaż z zapaszkiem	Masujemy dłonie, twarz dziecka zapachową oliwką lub używanym przez dziecko kremem
Zapachy warzyw i owoców	Zachęcamy dziecko do wąchania warzyw i owoców z zamkniętymi oczami a następnie prezentujemy konkretne warzywo lub owoc
W łazience	Wraz z dzieckiem wąchamy różnego rodzaju mydła, pasty do zębów, żele, płyny do kąpeli, kremy, perfumy, szampony
Pachnący obraz	Malujemy część obrazu farbami zmieszanyymi z olejkami zapachowymi, gdy farby wyschną doklejamy inne pachnące elementy np. liście laurowe, kokos, suszone plastry pomarańczy
Zapachowy bukiet	Zabieramy dziecko na spacer do lasu, na łąkę. W trakcie spaceru tworzymy bukiet z różnych pachnących drzew, kwiatów, traw i ziół

Zabawy wielozmysłowe

<i>NAZWA ZABAWY</i>	<i>OPIS ZABAWY</i>
Kolorowe chrupki	Chodzimy wraz z dzieckiem wokół worka z kolorowymi chrupkami, podnosimy worek, wsypujemy chrupki do miski, wsłuchujemy się w wydawane odgłosy, chwytamy chrupki, zgniatamy, nasłuchujemy odgłosów zgniatacia, segregujemy chrupki do różnych misek wg kolorów, smakujemy poszczególne kolory. Wykonujemy pracę plastyczną ze zgniecionych i całych chrupek (np. kolorową łąkę)
Andrzejkowe świeczki	Przygotowujemy świeczki zapachowe różnej wielkości. Wraz z dzieckiem chwytamy, oglądamy kolory, wąchamy, turlikamy po podłodze. Zapalamy jedną świeczkę, dmuchamy na jej płomień patrząc jak tańczy, lejemy wosk do miski z wodą. Otrzymany kształt wklejamy na kartkę a pozostałą część kartki wypełniamy woskowymi kropkami różnokolorowych świeczek. Na koniec w rytm muzyki kołyszymy się jak płomień świecy.
Dekorowanie świątecznych pierników	Przygotowujemy pierniki o różnych kształtach, lukier, dekoracje cukiernicze (np. kokos, cukier puder, posypki). Poznajemy kształty pierników ich zapach, smak. Następnie wszystkimi możliwymi zmysłami badamy wygląd, konsystencję, zapach, smak lukru, cukru pudru i innych dekoracji znajdujących się w miseczkach. Na piernikach malujemy lukrem różne wzory, posypujemy kokosem i innymi cukrowymi ozdobami, pozostawiamy do wyschnięcia. Smakujemy ozdobione pierniczki.
Jesienne owoce	Zabieramy dziecko na spacer do sadu. Tam zwracamy jego uwagę na jesienne owoce (gruszki, jabłka, śliwki, orzechy). Zrywamy owoce

	<p>do koszyczka. W domu myjemy owoce w misce z wodą i możliwie wszystkimi zmysłami poznajemy ich właściwości (wielkość, kolor, kształt, zapach, smak- masujemy usta i język kawałkami owoców). Szukamy owoców na ilustracjach. Słuchamy piosenek o jesiennych owocach i sałatce owocowej. Z przyniesionych owoców robimy sałatkę lub mus owocowy (w zależności od możliwości dziecka). Zjadamy przyrządzony deser.</p>
Smakowite herbatki	<p>Przygotowujemy torebki różnych herbat. Wcześniej parzymy w przezroczystych kubkach herbaty o różnych smakach tak aby trochę przestygły. Na początku zapoznajemy dziecko z zapachem herbacianych torebek, później oglądamy kolory sporządzonych napojów, wachamy i pijemy (możemy posłodzić miodem lub cukrem). Na zakończenie wykonujemy pracę plastyczną - kontury ilustracji dzbanka na herbatę stemplujemy mokrą torebką herbaty, gdy wyschnie na jego dnie przyklejamy wiórki herbaty.</p>
Niezwykłe apaszki	<p>Przygotowujemy apaszki o różnej wielkości, kolorystyce i fakturze. Dodatkowo możemy je popsikać różnymi perfumami. Zrzucaamy na dziecko siedzące lub leżące na podłodze. Zachęcamy dziecko do dotykania poszczególnych apaszek, dokładnie oglądamy ich kolory pod światło, wachamy. Wybieramy jedną chustę do zabawy "Jest, nie ma" przed lustrem. Następnie oplatamy apaszki wokół szyi, głowy, rąk. Tańczymy z apaszkami</p>